

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคลดังพระบรมราชาโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ว่าสังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ ซึ่งสามารถดำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปโดยตลอด (กรมวิชาการ 2540 : 1) การจัดการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งการพัฒนาประเทศจะไปด้วยดีทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมต้องเริ่มที่การพัฒนาคน ในการพัฒนาคนต้องให้การศึกษาคือเป็นปัจจัยสำคัญเมื่อคนในชาติได้รับการศึกษาที่ดีก็สามารถนำความรู้และความคิดที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาในด้านต่างๆ ได้

การจัดการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้จัดการศึกษาใน 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และแต่ละรูปแบบนั้น อาจจัดแบบหนึ่งหรือทุกรูปแบบก็ได้ในสถานศึกษาแต่ละแห่ง และสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ซึ่งต้องจัดให้มีคุณภาพ

การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่ดี และในกระบวนการบริหารนั้นต้องมีการวางแผนเป็นภารกิจอันดับแรกและเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการบริหารการศึกษา เพราะถ้ามีการวางแผนบริหารโรงเรียนที่ดีย่อมส่งผลให้โรงเรียนมีกรอบเป็นแนวทางในการบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจนแน่นอนขึ้น ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องวางแผนดำเนินงานให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ (ธีรวุฒิ ประทุมณพรัตน์ 2529 : 32) หากผู้บริหารละเลยการวางแผน ถึงแม้จะเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถปานใดก็มักจะประสบปัญหายุ่งยากในการบริหารอยู่เสมอ เพราะการวางแผนเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งสำหรับการบริหารที่มีระบบและมีประสิทธิภาพเป็นงานที่สำคัญในกระบวนการบริหารและการจัดการหน่วยงานและระบบบริหารทั้งระบบ (อุทัย บุญประเสริฐ 2532 : 19) เป็นเรื่องของการเตรียมการ

เพื่อการปฏิบัติงานในอนาคต นับเป็นงานแรกและงานที่สำคัญยิ่งในการบริหาร (เมืองชัย ทาเจริญศักดิ์ 2511 : 157) ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526 : 40) เน้นว่าการประถมศึกษาจะมีคุณภาพได้ต้องขึ้นอยู่กับการวางแผนที่ดี ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนทุกระดับต้องมีความเข้าใจกระบวนการวางแผนตรงกันเพื่อกำหนดทางเลือกในการดำเนินงานในอนาคตให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยวิธีที่ให้ประโยชน์สูงสุด

กระบวนการวางแผนที่ดี ผู้บริหารจะต้องใจกว้างให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมดังที่ ประชุม รอดประเสริฐ (2528 : 106) ได้กล่าวว่าในการวางแผนสำหรับหน่วยงานย่อยผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วม เพราะจะทำให้ได้แผนที่สมบูรณ์และยังทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีขวัญและกำลังใจ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการสื่อความหมายซึ่งกันและกัน และพยุง นาค่ออน (2539 : 71) ให้ความเห็นว่าควรเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะความต้องการ และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยอำนวยความสะดวกและจัดสรรทรัพยากรในการจัดการ เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการบริหารนั้น เริ่มต้นด้วยการมีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มัช สุขเยี่ยม (2535 : 19) ที่กล่าวว่า การวางแผนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อนำแผนไปปฏิบัติและในการปฏิบัติตามแผน ถ้าหากผู้ปฏิบัติได้มีส่วนร่วมในการวางแผนมาตั้งแต่ต้นย่อมก่อให้เกิดความผูกพันและให้ความร่วมมือด้วยดี การที่จะให้มีการปฏิบัติตามแผนอย่างเต็มที่นั้น ผู้ปฏิบัติทุกฝ่ายจะต้องเห็นความสำคัญของแผน มีความรู้ความเข้าใจแผนของหน่วยงานอย่างถ่องแท้ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้อง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนทุกขั้นตอน (สมบัติ ไกรนรา 2535 : บทคัดย่อ)

จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 8 – 9) พบว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจำนวนไม่น้อยขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวางแผน ไม่มีการวางแผน มักนำแผนเก่ามาใช้ ไม่เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดิเรก พรสีมา (2542 : 13) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนบริหารโดยยึดความเห็นของตนเป็นใหญ่ ให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารต่ำ ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนมีความสนใจจะศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารและครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ว่ามีส่วนร่วมในการวางแผนบริหารโรงเรียนในแต่ละขั้นตอนที่แท้จริงและคาดหวังมากน้อยเพียงใด และเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ว่าแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาปรับปรุงการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูที่เป็นจริงกับคาดหวัง
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูที่เป็นจริงกับคาดหวัง
3. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารที่เป็นจริงกับคาดหวัง
4. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของครูที่เป็นจริงกับคาดหวัง
5. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูที่เป็นจริงในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่
6. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูที่คาดหวังในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่

สมมติฐานของการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูที่เป็นจริงและคาดหวังแตกต่างกัน
2. การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารที่เป็นจริงและคาดหวังแตกต่างกัน
3. การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของครูที่เป็นจริงและคาดหวังแตกต่างกัน
4. การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูที่เป็นจริงในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่แตกต่างกัน
5. การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูที่คาดหวังในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ปีการศึกษา 2543 จำนวน 768 โรงเรียนมีผู้บริหารจำนวน 768 คน และครูจำนวน 9,292 คน รวมทั้งหมด 10,060 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ปีการศึกษา 2543 ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิชนิดสองขั้นตอน (stratified two-stage random sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนและสถานภาพของตำแหน่งเป็นชั้นภูมิ และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 608) ได้ผู้บริหาร จำนวน 454 คน และครูจำนวน 1,057 คน รวมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,511 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 สถานภาพตำแหน่ง จำแนกเป็น

2.1.1.1 ผู้บริหาร

2.1.1.2 ครูผู้สอน

2.1.2 ขนาดโรงเรียน จำแนกเป็น

2.1.2.1 ขนาดเล็ก

2.1.2.2 ขนาดกลาง

2.1.2.3 ขนาดใหญ่

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนบริหารโรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การวางแผนบริหารโรงเรียน หมายถึง การกำหนดวิธีการหรือขั้นตอนรายละเอียดในการเตรียมการวางแผนและพัฒนางานอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ทำให้การวางแผนมีคุณภาพสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการดำเนินงานต้องเป็นไปตาม 4 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการวางแผน ขั้นดำเนินการวางแผน ขั้นปฏิบัติตามแผนและติดตามผลและประเมินผล

2. การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนการบริหารโรงเรียน หมายถึง การมีส่วนร่วมของครูในการเตรียมการล่วงหน้า เพื่อกำหนดแนวทางหรือทิศทางการจัดการศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาในรอบปีการศึกษาตามขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ

2.1 มีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการวางแผน หมายถึง มีส่วนร่วมในงานที่จะต้องคิดและทำก่อนดำเนินการวางแผน ได้แก่ มีส่วนร่วมประชุมครู เพื่อซักซ้อมความเข้าใจในการจัดทำแผน เสนอความเห็นและยอมรับความคิดเห็น จัดเตรียมเครื่องมือ ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ที่จำเป็นในการวางแผน รวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา ประเมินปัญหาและความต้องการ กำหนดโครงสร้างและกลไกการทำงาน ประชุมเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ให้เหมาะสมกับจำนวนงบประมาณ อันเป็นแนวทางในการจัดทำแผนและจัดตั้งคณะทำงานให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของโรงเรียน

2.2 มีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการวางแผน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน กำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ประมาณค่าวงเงินค่าใช้จ่ายตามงานหรือโครงการ กำหนดแผนโครงการและงบประมาณให้สัมพันธ์กัน จัดลำดับความสำคัญของโครงการดำเนินงานพร้อมกันตามแผน กำหนดผู้รับผิดชอบและคณะทำงาน กำหนดผู้ควบคุมติดตามประเมินโครงการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และจัดทำแผนเป็นรูปเล่ม

2.3 มีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติตามแผน หมายถึง มีส่วนร่วมในศึกษาส่วนประกอบของแผนให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของแผนที่ปฏิบัติ ตัดสินใจมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน เสนอหรือเตรียมบุคคลที่ปฏิบัติตามแผน รับผิดชอบในการปฏิบัติตามแผนการ กำหนดวิธีการประสานงาน ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อความคล่องตัว จัดให้มีแผนดำเนินงานอย่างชัดเจนและแผนปฏิบัติไม่สลับซับซ้อน ตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นระยะหรือตลอดเวลา รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าของแผนและโครงการปรับปรุงแผนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดแผน

2.4 มีส่วนร่วมในขั้นติดตามผลและประเมินผล หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมิน เรื่องหรือสิ่งที่จะประเมิน ตัวบุคคลผู้ประเมิน นำผลการประเมินมาวิเคราะห์ สรุปผลการประเมิน ปรับปรุงการจัดทำแผนต่อไป กำหนดเกณฑ์การประเมิน ติดตามผลและตรวจสอบตั้งแต่แรกเริ่มจนจบแต่ละขั้นตอน และการประเมินผลการปฏิบัติงานตั้งแต่แรกเริ่มจนจบแต่ละขั้นตอน

3. ขนาดโรงเรียน หมายถึง การจำแนกโรงเรียนโดยยึดนักเรียนเป็นเกณฑ์ แบ่งเป็น 3 ขนาด ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดังนี้

3.1 ขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยกว่า 121 คน

3.2 ขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียน 121 – 300 คน

3.3 ขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงสภาพที่เป็นจริงและคาดหวังว่าครูมีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารและครูในโรงเรียนประถมศึกษา ในแต่ละขั้นตอนอยู่ระดับใดและในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ แตกต่างกันหรือไม่

2. นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการวางแผนบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราชให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. เป็นแนวทางสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องในการศึกษาและนำไปใช้ในการวางแผนการปฏิบัติงานต่อไป